

Nepoznato o poznatome. Zbornik *Štefan Zagrebec i njegovo djelo*, priredili A. Jembrih i fra J. Šimić, Zagreb: Hrvatska kapucinska provincija sv. Leopolda Bogdana Mandića, 2020., 528 str.

Zbornik *Štefan Zagrebec i njegovo djelo* nastao je u povodu 350. obljetnice rođenja kapucina Štefana Zagrepca, a sadržava (veći) dio radova s Međunarodnog znanstvenog skupa održanoga u velikoj dvorani Matice hrvatske u Zagrebu 25. listopada 2019. godine. Skup je organizirala Hrvatska kapucinska provincija sv. Leopolda Bogdana Mandića, a suorganizator je Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Zbornik je otisnut u Zagrebu 2020. godine, a priredili su ga Alojz Jembrih i fra Juro Šimić.

Štefan Zagrebec (Zagreb, 1669. – Zagreb, 1742.), krsnim imenom Matija Marković, najznačajniji je kajkavski barokni propovjednik uz Jurja Habelića i Hilariona Gašparotija. Njegovo djelo *Hrana duhovna ovčic keršćanskeh ili ti prodečtva (Pabulum spirituale ovium christianarum seu conciones, I. – V., 1715. – 1734)* na ukupno 3115 stranica s dodatcima sadržava nedjeljne propovijedi kroz godinu (I., IV., V.), svetačke i blagdanske (II.) te eshatološko-korizmene (III.) propovijedi. Ovaj zbornik posebno je vrijedan prilog proučavanju Zagrepčeva djela i zbog toga što se prvi put iz različitih vidika obrađuje djelo *Hrana duhovna* pa se može smatrati posebnim prinosom hrvatskoj književnoj historiografiji XXI. stoljeća.

Zbornik obaseže 528 stranica i sastoji se od dvaju dijelova. Prvi je dio naslovljen Znanstveni skup *Štefan Zagrebec i njegovo djelo* te sadržava 13 radova pristiglih iz pera sudionika spomenutoga skupa. Drugi je dio naslovljen *Dodatak*. U njemu su objavljeni radovi o Štefanu Zagrepcu koji su teže dostupni stručnoj i ostaloj javnosti jer su tiskani u različitim publikacijama. Na kraju su, uz program skupa, pridodane fotografije sa skupa.

Prvi dio zbornika započinje radom Agneze Szabo naslovljenim *Društveno-političke prilike u Hrvatskoj u doba Štefana Zagrepca*. Autorica donosi pregled najvažnijih društveno-političkih događaja iz Zagrepčeva doba, a osvrt obuhvaća posljednja tri desetljeća XVII. i prvu polovinu XVIII. stoljeća. Štefan Zagrebec djelovao je u doba kad je trajao dugi rat za oslobođenje (1683. – 1699.) i kada se već pripremao konačni vojni obračun s Osmanlijama s ciljem njihova uklanjanja iz zaposjednutih europskih zemalja, a time i iz Hrvatske. Mirom u

Srijemskim Karlovcima potpisanim 26. siječnja 1699. prestaju osmanlijska puštošenja i dolazi vrijeme obnove zemlje i naroda, slijedi povratak stanovništva na opustošena područja te obnova gospodarstva, a Zagrebec duhovno obnavlja vjernike Zagrebačke biskupije svojim propovijedima.

Nakon povijesnoga uvoda slijedi rad Ivana Armande pod naslovom *Život fra Štefana Zagrepca u kontekstu povijesti kapucina u hrvatskim krajevima*. U članku se opisuje život i djelovanje Štefana Zagrepca. Na početku se članka donosi važnija literatura o kapucinovu radu te se prikazuje djelovanje Štajerske kapucinske provincije u hrvatskim krajevima u XVII. i XVIII. stoljeću. Osim toga, autor donosi uvid u fra Štefanov životni put od rođenja do smrti završivši osvrt fra Štefanovim pisanim djelima.

Petar Ušković Croata u članku naslovljenu Latinske posvete i aprobacije u *Hrani duhovnoj Štefana Zagrepca* analizira osobe koje Zagrebec spominje u *Hrani duhovnoj* s osvrtom na Zagrepčev odnos prema crkvenim velikodostojnicima koji su bili zaslužni za tiskanje njegova djela. Iz članka se doznaje da su Zagrepčevi adresati osobe na značajnijim crkvenim i političkim položajima: zagrebački biskup M. Esterházy, prepošt zagrebačke prvostolnice P. A. Češković i, među ostalim, varaždinski župan M. II. Erdödy, dok u četvrti i peti dio *Hrane duhovne* nije uvrstio posvete na latinskome.

Slijedi članak Zlate Šundalić pod naslovom Razgovori duhovni na blagdane svetica u *Hrani duhovnoj*. Autorica posebnu pažnju posvećuje trima propovijedima iz drugoga dijela *Hrane duhovne*. Riječ je o propovijedima na dan sv. Ane, sv. Barbare i sv. Rožalije. U propovijedi je Zagrebec predstavio trodijelnim kompozicijskim modelom koji se sastoji od uvodnoga, izvedbenoga i završnoga dijela, a čemu prethode ulomci iz *Svetoga pisma* na latinskome jeziku te prijevod na kajkavski jezik.

Tematski je srodan članak Mirka Kemiveša pod naslovom *Štovanje svetaca u propovijedima Štefana Zagrepca*. Autor analizira Zagrepčeve propovijedi o svetcima u drugom i trećem svesku *Hrane duhovne*. U propovijedima se prepoznaju osobine baroknoga govorništva, među ostalim i obilježje panegiričkoga stila. Štovanje svetaca igralo je, naime, važnu ulogu u baroknim propovijedima, a bilo je određeno propisima Tridentskoga sabora u XVI. stoljeću. Zagrepčeve propovijedi vjerna su slika onoga vremena.

Istomu tematskome slijedu može se pridodati članak Vlade Košića *Lik i slike Marije u propovijedima Štefana Zagrepca* kao vrijedan prinos proučavanju mari-

ologije. Prema autoru Zagrepčeva mariologija iznosi ispravan dogmatski sadržaj o Blaženoj Djevici Mariji. Od značajki Zagrepčeve mariologije autor napominje da je Zagrepčeva Marija u propovijedima *manja* od Boga te da je barokni propovjednik uspoređuje s likovima antike mitologije. Košić kao treću značajku navodi eksplikaciju hiperboliziranja te posebno ističe ljepotu naslova za Mariju u kajkavskim propovijedima. Zaključno, autor navodi da Zagrepčeve propovijedi imaju trajnu vrijednost u zadivljenosti koju autor osjeća u odnosu na Mariju.

O Zagrepčevim propovijedima protiv slavljenja poklada progovara Jasmina Lukec u radu naslovljenu *Fašničke prodeke* Štefana Zagrepca. Riječ je o propovijedima u prvom i četvrtom svesku *Hrane duhovne*. Autorica zaključuje da je u XVIII. stoljeću slavljenje fašničkih dana, koje je rezultiralo pijančevanjem, razuzdanošću i grešnošću, bilo raširena pojava slijedom čega će propovjednici, među ostalim i Zagrebec, u svojim propovijedima nastojati osuditi fašničke zabave potičući pritom ljude na bogobožan život.

O *Hrani duhovnoj* s poetičkoga gledišta govori Kristina Jug u članku pod naslovom *Hrana duhovna* Štefana Zagrepca s poetičkoga vidika. Budući da je Zagrebec jedini predstavnik dramske tendencije zlatnoga doba kajkavskog literarnog baroka, autorica u radu ispituje, analizira i klasificira poetička obilježja Zagrepčeva teksta s posebnim osvrtom na dramske elemente. Od elemenata dramskoga navodi: direktno obraćanje slušateljima koje započinje usklikom i uzlaznom intonacijom, direktno obraćanje slušateljima pomoću uputa didaskalijskih značajki, dijalošku formu (odnosno fiktivni dijalog propovjednika i vjernika), monološku uskličnu formu s istaknutom dramatičnošću te dramatičnost koja proizlazi iz sadržaja.

Slijedi rad Vinka Šafara pod naslovom *Štefan Zagrebec i Janez Svetokriški*. U članku se uspoređuju neki elementi iz djela *Sveti priručnik* starijega kapucina Janeza Svetokriškog sa Zagrepčevim tekstom *Hrana duhovna*. Autor zamjećuje u oba propovjednika zasićenost folklorom te biljnim i životinjskim svijetom. Obojica su unosili primjere, metafore i priče koje Zagrebec naziva *pelde* i *hištorije*, dok ih Svetokriški naziva *eksemple*.

Slovenskim je jezikom pisan tekst *Veliki petek v pridigah* Štefana Zagrebca in Janeza Krstnika Svetokriškega autora Matije Ogrina koji zaključuje da kapucini Zagrebec i Svetokriški imaju svaki za sebe svoj literarni propovjednički stil i značaj, no svejedno ih povezuju zajednički izvori u pisanju propovijedi. U propovijedima s pasionskom tematikom Velikoga petka u obojice autora vid-

ljivo je da njihova literarnost proizlazi, kako iz temeljne inspiracije kršćanske duhovnosti, tako i iz sinteze retoričkoga oblikovanja.

Željka Brlobaš analizira zastupljenost oprimjerenja iz Zagrepčeve *Hrane duhovne* pri leksikografskoj obradi *Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* u tekstu pod naslovom *Hrana duhovna* Štefana Zagrepca – izvor u leksikografskoj obradi *Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*. Osim toga, autorica navodi specifična kajkavska morfološka (npr. uporaba supina, glagolskih vremena aorista i imperfekta i sl.) te leksička obilježja koja potvrđuju oprimjerenja. Navode se i Zagrepčevi jezični prinosi obradi sveza riječi i izričaja, kao i stilska obilježja figurativnosti kao odlike Zagrepčeva književnog stila.

U članku Alojza Jembriha *Štefan Zagrebec i njegov molitvenik Zadnja volja* pobliže se analiziraju dva izdanja spomenutoga molitvenika u povijesnome kontekstu, sadržaj, grafijski ustroj i jezična obilježja. Autor zaključuje da je Zagrepčev latinični slovopis u rukopisnome dodatku bliži talijanskoj grafiji (dvo-slov *lj* bilježi s *gli, gl*, dok *nj* bilježi kao *gn*) te da grafijski sustav u molitveniku nije ujednačen, što je uobičajeno u kajkavskim tiskanim knjigama od XVI. do XIX. stoljeća.

U drugome se dijelu zbornika nalaze tekstovi koji su relevantni za proučavanje djela Štefana Zagrepca, a objavljeni su u razdoblju od 1978. do 2008. godine.

Prvi je u nizu članak Olge Šojat naslovljen *Štefan Zagrebec*, prethodno objavljen u časopisu Razreda za suvremenu književnost JAZU, *Forum*, XVIII., knj. XXXV, br. 6, Zagreb, 1978., 1091–1117. U radu se donose podatci o Zagrepčevu životu. Osim toga, autorica analizira neke značajke i povijesne okolnosti nastanka *Hrane duhovne* zaključivši da Zagrepčeva zbirka propovijedi i danas ima velik značaj za hrvatsku književnost i kulturnu povijest. Članku su pridodani ulomci iz *Hrane duhovne*.

Zagrepčev stil i kompozicija analiziraju se u radu Lászla Hadrovicsa naslovljenu *Štefan Zagrebec kajkavski umjetnik kompozicije i stila*. Tekst je objavljen i u *Hrvatskom dijalektološkom zborniku*, knj. 6, JAZU, (ur.) B. Finka, Zagreb, 1982., 169–179. Hadrovics ističe dramaturgiju kao najznačajniju stranu Zagrepčeva pripovjedačkoga stila. U Zagrepčevu tekstu bilježi sinonimiju i miješanje dijalektnih osobina na fonetskoj razini.

Tekst pod naslovom *Kajkavska barokna propovijed kapucina Štefana Zagrepca* autorice Ivančice Januš objavljen je u časopisu za književnost, umjet-

nost i kulturu *Kaj*, XXVII., br. 1, Kajkavsko spravišće, Zagreb, 1994., 27–40, a donosi osnovne podatke o Štefanu Zagrepču, kraći uvid u kapucinski red i njegovu propovjedničku misiju te analizu *Hrane duhovne*. Zagrepčevo se djelo analizira na planu izraza i sadržaja. Autorica potvrđuje u kompoziciji propovijedi tri glavna dijela: uvodni, glavni i zaključni dio, kao i ostvarenje tematskih i stilskih karakteristika baroka.

Tematski je srodan članak Ines Krušelj-Vidas *Hrana duhovna* Štefana Zagrepca prethodno objavljen u časopisu za kulturu *Hrvatsko zagorje*, V., br. 2, Kajkaviana, Donja Stubica, Krapina, 1997., 125–142. Ovim se člankom također potvrđuje kontrastno načelo strukturiranja djela te se proučava odnos sadržaja i izraza. Analizom baroknih kumulativnih figura i stalnih baroknih metaforičkih mjesta potvrđuje se uključenost Zagrepčeva djela u barokna strujanja.

Hranu duhovnu analizira i Franjo Pajur u radu naslovljenu *Štefan Zagrebec i barokna propovjedna književnost*. Rad je objavljen u časopisu za književnost, umjetnost i kulturu *Kaj*, XXXVII., br. 6, Kajkavsko spravišće, Zagreb, 2004., 33–59. Autor zamjećuje podudarnosti u Zagrepčevim propovijedima i traktatima njemačkog baroknog propovjednika Jeremiasa Drexela. U radu se potvrđuje podudarnost u vremenu trajanja propovijedi, kompozicijska i stil-ska podudarnost, podudarnost u izravnom obraćanju čitateljima/slušateljima i dramatizaciji izlaganja te u primjerima i usporedbama. Propovijedi u obaju propovjednika započinju biblijskim citatima, a potvrđuje se podudarnost i u korespondiranju sa zbiljom.

U članku *Franjo Asiški i franjevački elementi u propovijedi Štefana Zagrepca* autorice Nevenke Videk, objavljenomu u autoričinoj knjizi *Tri stoljeća s pjesnikom Brata Sunca*, Disput, Zagreb, 2006., 119–131, analiziraju se odlike retoričko-stilskoga postupka. Od stilskih figura potvrđuju se metaforika i apostrofa. U Zagrepčevim propovijedima vidljiva je motivsko-tematska povezanost s djelom i naukom Franje Asiškoga.

Člankom Zlate Šundalić *Životinjski svijet u propovijedima Štefana Zagrepca* završava drugi dio zbornika. Rad je objavljen u *Bogoslovskoj smotri – Ephemerides Theologicae Zagrabiensis*, LXXVIII., br. 1, Zagreb, 2008., 171–205. U radu se pozornost posvećuje istraživanju životinjskoga svijeta i njegovoj funkcionalnoj uklopljenosti u propovjedničku građu prvog dijela zbirke. Posebno se analiziraju primjeri u kojima propovjednik pripisuje životinjskome svijetu kako pozitivne, tako i negativne konotacije te primjere u kojima se fauna rabi u funkciji fantastičnoga.

Zbornik o Štefanu Zagrepcu spomenik je propovjedniku koji je svojim djelom *Hrana duhovna* zadužio ne samo baroknu kajkavsku propovjedničku književnost, nego i hrvatsku književnost općenito. Spomenuti je zbornik omogućio rasvjetljavanje dosada manje poznatih činjenica o Zagrepčevu životu, kao i proučavanje *Hrane duhovne* s različitih stajališta, kako na književnome, tako i na jezičnome planu pritom uvijek imajući na umu povijesni kontekst u kojemu kapucin propovijeda.

Osim toga, ovaj zbornik važan je prilog daljnjemu proučavanju Zagrepčevih propovijedi jer se na jednome mjestu mogu iščitati važniji dosada već objavljeni članci o Zagrepčevoj *Hrani duhovnoj*.

Zaključno valja pohvaliti i vrijedan prinos proučavanju hrvatske kajkavske književnosti XVIII. stoljeća čime se suvremenoj generaciji čitatelja nastoji približiti pisani kajkavski izraz kojemu se još uvijek ne posvećuje dovoljno pozornosti.

Martina Horvat,
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje